

Socialdepartementet

Remissvar över betänkandet SOU 2024:25 En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten

Betänkandet En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten (SOU 2023:76) har lämnats till Södertälje kommun för yttrande. Södertälje kommun lämnar härmed synpunkter på betänkandet.

9.2.5 Särskild avgift vid ej verkställda beslut

Södertälje kommun avstyrker utredningens bedömning att bestämmelserna om särskild avgift inte bör upphävas. Kommunen är av samma uppfattning som utredningen Framtidens socialtjänst, SOU 2020:47, att bestämmelserna om särskild avgift bör upphävas i socialtjänstlagen. Om förändring skulle ske anser Södertälje kommun att det bör överses om inte motsvarande förändring också ska ske i LSS.

Södertälje kommun är av uppfattning att det är av yttersta vikt att medborgare får de insatser de har rätt till och att kommunerna i största möjliga utsträckning alltid planerar och verkar för skyndsamt verkställande av beslut. Med det sagt är kommunens uppfattning att den särskilda avgiften inte har en betydande effekt i att förkorta väntetiden tills beslut verkställs. I utredningens intervjuer med kommunala socialchefer anger också den klara majoriteten socialcheferna att myndighetsutövningen inte påverkas av risken för en särskild avgift¹, vilket anses ligga i linje med vad utredningen Framtidens socialtjänst skrev. I den utredningen hävdar utredaren att tidigare utvärderingar påvisade att de långa väntetider inte berodde på "kommunalt beteendeproblem" eller trots mot lagstiftningen, utan de bakomliggande orsakerna bedömdes vara bristande resurser och planering.²

Samtidigt som kommunerna står inför tider med demografisk förändring och växande kompetensförsörjningsutmaningar vilket kommer innebära stora framtida utmaningar för kommunerna, kan det uppfattas särskilt märkligt att en viktig del i statens styrning av socialtjänsten är en bestraffande avgift för kommunerna. Medan statens styrning av regionerna för att försöka minska väntetider i hälso- och sjukvården, under lång tid delvis har bestått av att tillhandahålla ekonomiska incitament.³ Det bör även noteras att kommunerna behöver allokera märkbart med resurser till att skriva yttrande och ta fram uppgifter till IVO vid överväganden att ansöka om särskild avgift, varpå den stora majoriteten av dessa ärenden läggs ner utan åtgärd.⁴

Med ovanstående sagt vill kommunen ändå framhålla att kommunen inte motsätter sig att förekomsten av den särskilda avgiften vid tillfällen kan påverka ageranden inom kommuner, det framgår i 6.8.6 i

¹ SOU 2024:25. Utredningen om en effektivare tillsyn över socialtjänsten. *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten*. s.231.

² SOU 2024:25. *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten*. s.210.

³ SOU 2024:25. *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten*. s.210.

⁴ SOU 2024:25. *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten*. s.206.

utredningen eller Riksrevisionens redovisning i ”6.3.1 Risken för avgift har större betydelsen än avgiften i sig”.⁵

Ett skäl som kommunen anser gör särskilda avgiften mindre lämplig att bevara kan vara hur nya socialtjänstlagen utformas gällande de eventuellt utökade befogenheterna för kommuner att besluta om att ge insatser utan individuell behovsprövning. Utredningen uppmärksammar att den särskilda avgiften inte kan användas vid insatser utan föregående behovsprövning.⁶ Södertälje kommun vill framföra att det kan finnas en risk att kommuner vid prioriteringar i planeringsskedet, skulle prioritera biståndsbedömda insatser på grund av den särskilda avgiften enbart kan användas på de insatserna. Ytterligare en närliggande risk som kan aktualiseras och som utredningen belyser, är att förekomsten av särskilda avgiften kan göra att vissa kommuner i framtiden väljer att tillhandahålla insatser utan behovsprövning framför biståndsbedömda insatser med det som skäl. Utredningen uppger att rättssäkerheten inte behöver bli sämre av detta ifall den enskilde får tillräcklig information om att den kan ansöka om bistånd.⁷ Södertälje anser dock att följande innebär en risk eftersom denna omständighet i praktiken kan tänkas ha olika effekter, eftersom individer har olika förmågor och är olika resursstarka.

9.3 Kommunernas rapportering av ej verkställda beslut

Södertälje kommun har inga invändningar mot förslaget, kommunen bedömer att en förändring av tidsintervallet till var sjätte månad inte innebär en särskilt stor minskning av den administrativa bördan.

9.4.1 Sanktionsavgift på ett par områden

Södertälje kommun tillstyrker utredningens förslag och ser generellt positivt till att IVO ges möjlighet att kunna besluta om sanktionsavgifter i förslagets angivna fall.

Brutit mot villkor i tillståndet

Södertälje kommun anser att följande del av förslaget (9.4.1) kan göra IVO:s tillsyn mer effektiv och omsorgssektorn mindre attraktiv för oseriösa aktörer, kommunen bedömer att det är lämpligt att avsikten avgränsas till uppsåtliga eller grovt oaktsamma överträdelse mot tillståndet. Denna typ av överträdelse kan som utredningen exemplifierar innebära betydande risker och konsekvenser för särskilt utsatta grupper, varför det är av vikt att sanktionsavgiften har en betydande effekt på regelefterlevnaden.

Södertälje kommun håller med utredningen om att hur stor avgiften ska vara vid överträdelse behöver anpassas efter överträdelsens allvarlighetsgrad, därför är det lämpligt att lagen enbart anger vad högsta beloppet kan bli. Södertälje kommunen anser dock att utredningen borde ha utforskat vad det mest effektiva högsta beloppet kan tänkas vara för detta särskilda fall. Om utredningen har gjort det, anser Södertälje att utredningen borde ha underbyggt varför högsta beloppet föreslås vara 500 000 kr.

Södertälje kommun bedömer att sanktionsavgiften skulle kunna få en större effekt om kommunerna på ett lättillgängligt sätt har tillgång till verksamhetens tillstånd. Kommunerna är en viktig informationskälla för IVO, med denna åtgärd tror Södertälje att kommunerna i högre utsträckning skulle upptäcka relevanta överträdelse och därmed kunna anmäla denna information till IVO.

⁵ Riksrevisionen. *Ej verkställda beslut – rapporteringsskyldighet och särskild avgift i SoL och LSS*. Stockholm: Riksdagens internttryckeri. RiR 2019:23. s.58-59.

⁶ SOU 2024:25. *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten*. s.326.

⁷ SOU 2024:25. *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten*. s.249, 326.

Registerkontroll

Södertälje kommun finner det illavarslande att det uppges vara vanligt förekommande att verksamheter inte uppfyller registerkontrollskyldigheten enligt utredningens analys av IVO:s beslut i tillsynsärenden. I och med att avsaknad av registerkontroll kan leda till allvarliga konsekvenser för utsatta barnen och ungdomar. Med bakgrund av utredningens fynd bedömer Södertälje kommun att det är lämpligt och nödvändigt att regeringen vidtar åtgärder för att öka regelefterlevnaden. Södertälje kommun anser dock att utredningen saknar resonemang, om sanktionsavgiften, för situationer då huvudmannen har utfört registerkontroll men utdraget inte finns bevarat i enlighet med lagkraven.

Södertälje kommun är medveten om avgränsningarna i utredningen uppdrag. Södertälje kommun vill ändå på grund av sammanhanget, framföra att om regeringen anser att en sanktionsavgift är lämplig då en hög regelefterlevnad av berörda lagar anses vara av betydande vikt. Anser Södertälje att regeringen också bör överse att införa krav på att registerkontrollerna ska utföras regelbundet och inte bara innan anställning, då en registerkontroll enbart ger en ögonblicksbild och omständigheter kan ändras. Vilket kan vara av vikt för arbetsgivaren att känna till för att kunna skydda barn och unga.

9.4.3 Förslag om en motsvarande sanktionsavgift även i LSS

Södertälje kommun anser att det inte kan motiveras att en motsvarande sanktionsavgift inte ska finnas även i LSS, underlåtenhet att fullgöra sin kontrollskyldighet av belastningsregistret eller att bryta mot villkor i tillståndet bör beivras på samma sätt i verksamheter bedrivna enligt LSS eller socialtjänstlagen.

9.5 Utökad anmälningsskyldighet för kommuner

9.5.1 Anmälningsskyldighet vid väsentliga förändringar i anmälningsskyldig verksamhet

Södertälje kommun har inga generella invändningar mot förslaget (9.5.1), utan om staten innehar ett register och registret är viktigt för tillsynen bör registret rimligen innehålla korrekta och aktuella uppgifter.

Södertälje kommun ser dock att vid ett införande av denna anmälningsskyldighet behöver det vara enkelt för kommunerna att anmäla förändringar till IVO. Även om utredningen bedömer att den extra administrativa bördan av förslaget blir liten för respektive kommun, är det av vikt att man vid ett införande värnar om att begränsa den ökade administrationen för kommunerna.

Väsentliga förändringar

Utredningen preciserar inte i fullo vad väsentliga förändringar skulle innebära i praktiken, då utredningen anger att det inte går att göra en uttömmande uppräkningslista. I stället hänvisar utredningen till att en utgångspunkt kan vara stora förändringar av de uppgifter kommunen anmälde till IVO innan verksamheten startade. Med bakgrund av att det är en viss oklarhet om vad väsentliga förändringar innebär efter en reform, anser kommunen att det är svårt att fullt ut ta ställning till förslaget. Södertälje anser att det måste finnas en tydlighet om innebörden vid ett införande, för att det ska vara enkelt för kommunerna att fullgöra sin anmälningsskyldighet och för att kommunerna ska anmäla på ett enhetligt sätt.

9.5.2 Kommunal anmälningsplikt vid allvarliga brister m.m.

Södertälje kommun är positivt inställda till ett införande av en anmälningsplikt i enlighet med förslaget i 9.5.2. Att utestänga oseriösa och/eller kriminella omsorgsaktörer gynnar många, bland annat brukare, kommuner, seriösa privata utförare och samhället i stort.

Oseriösa och/eller kriminella aktörer inom vård- och omsorgssektorn är ett gemensamt problem för kommunerna och aktörerna behöver bekämpas med hela samhällets samlade förmåga. Om en eller fler kommuner har identifierat en oseriös aktör med exempelvis olämplig tillståndshavare, är det av vikt att denna aktör blir lämplighetsprövad och eventuellt förhindras verka vidare i andra kommuner. För att IVO ska få en mer heltäckande bild och kunna agera kraftfullt, anser Södertälje kommun att det därför är kritiskt att IVO erhåller information från alla kommuner. Södertälje kommun anser att det behövs ett starkt nationellt grepp mot oseriösa och/eller kriminella aktörer och kommunen ser därför positivt på om anmälningsskyldigheten kan göra IVO mer träffsäker. För att myndigheten ska ha en bättre möjlighet att upptäcka exempelvis verksamheter där enskilda far illa eller erhålla information som kan bidra till att utestänga oseriösa utförare.

Tillgång till information från IVO

Utredningen föreslår flera bra förslag, men Södertälje kommun ser dock att viss information IVO innehar bör bli mer lättillgänglig för kommunerna.

Södertälje kommun ser likt andra intervjuade kommuner att det är tidskrävande och omständligt att av IVO få tillgång till verksamheters tillstånd, samt andra dokument som exempelvis tillsynsbeslut. Samtidigt är informationsbytet mellan oss och IVO som utredningen skriver: "viktigt för en effektiv kontroll av privata utförare".⁸ Kommunen vet att regeringen är medvetna om vårt behov av information från IVO men Södertälje kommun vill ändå understryka det i detta sammanhang. Södertälje efterfrågar bland annat en mer lättillgänglig åtkomst till privata utförares tillstånd, förslagsvis att tillstånden finns tillgängliga i en databas som kommun har tillgång till. En sådan tillgång hade varit värdefull vid flera tillfällen såsom upphandlingsprocess, men det hade också eventuellt kunnat bidra till att kommunen lättare kan identifiera om en utförare på ett allvarligt sätt gör överträdelser mot sitt tillstånd.

Södertälje kommun har noterat att det förekommer tillfällen då IVO inte informerar kommunen om att de återkallat ett tillstånd eller påträffat allvarliga brister vid en tillsyn av en verksamhet där kommunen har placeringar. Det förhindrar kommunens möjligheter att agera och Södertälje kommun anser att det bör överses om inte IVO ska åläggas en underrättelseskyldighet till kommunerna gällande vissa särskilda uppgifter, relevanta återkallade tillstånd bör kommunerna få kännedom om. Riksdagen beslutade 2021 att införa en liknande bestämmelse, i form av att om IVO återkallat en verksamhets tillstånd att bedriva personlig assistans ska berörda kommuner underrättas (11 e § förordning 1993:1090).

9.6 Vitesföreläggande ska kunna riktas mot staten

I och med att kommunen genomför placeringar på verksamheter som bedrivs av Statens institutionsstyrelse och vitet är ett incitament för att höja kvalitén hos verksamheter. Ser Södertälje därför positivt på förslaget eftersom det kan tänkas få positiva effekter för de placerade barnen.

⁸ SOU 2024:25. *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten*. s.287.

9.7 Olovliga verksamheter ska kunna förbjudas

Utredningen beskriver att IVO anser sig ha behov av kraftfullare åtgärder mot verksamheter som bedrivs olovligen, då polisanmälningarna som myndigheten genomför på olovliga verksamheter sällan får effekt och verksamheten fortsätter verka. Södertälje kommun är av uppfattningen att olovliga verksamheter ska motverkas kraftfullt och att det är av högsta vikt att skydda personer med stöd från oseriösa utförare. Kommunen vill därför tillstyrka förslaget (9.7) och ser positivt på att förslaget ger IVO bättre möjligheter att genomföra inspektioner av en olovlig verksamhet när myndigheten bedömer det nödvändigt.

9.8 Lämplighetsprövning ska uttryckligen gälla även den juridiska personen

Södertälje kommun tillstyrker förslaget. Oseriösa aktörer ska stoppas från att verka inom socialtjänsten, att brister kan knytas till den juridiska personen och inte enbart enskilda företrädare anser kommunen är högst lämpligt utifrån rådande utmaningar som existerar. Södertälje kommun ser att det är av vikt att motverka bulvanupplägg.

Utöver det instämmer kommunen i resonemanget som framförs i utredningen på sidorna 357–358, resonemanget om att Socialtjänstlagen och LSS regelverk för tillstånd inte bör vara sämre än annan lagstiftning. Att ändra lagstiftningen likt skollagen förändrades 2023 vore lämpligt.

I sammanhanget vill Södertälje kommun lyfta att det bör överses om det borde införas en begränsning i hur många tillstånd en person kan stå på eller ansöka om under en särskild tidsperiod. Kommunen finner det tveksamt att en person kan vara aktiva i väldigt många verksamheter samtidigt, denna omständighet kan vara värd att utforska eller uppmärksamma av IVO.

9.9 Tillstånd ska kunna återkallas för vilande verksamheter

Södertälje kommun välkomnar förslaget och tillstyrker att tillstånd inte ska kunna vara vilande under en längre obegränsad tid. Södertälje kommun är av uppfattningen att förslaget är ett nödvändigt verktyg i arbetet med att motverka oseriösa eller kriminella aktörer inom socialtjänsten, oseriösa aktörer ska inte kunna ha reservbolag som aktiveras om den aktiva verksamheten hamnar i problem med myndigheter. Södertälje kommun vill lyfta att det skulle vara bra att också överse om tillstånd egentligen borde vara tidsbegränsade, kommunen ser att det kan finnas risker med att tillstånd inte är tidsbegränsade.

9.10 Straffansvar i LSS vid verksamhet i strid med förbud

Södertälje kommun tillstyrker förslaget eftersom kommunen delar utredningens uppfattning att det inte finns skäl att se annorlunda på behovet mellan dessa lagstiftningar.

9.11 Granska kommunernas avtalsuppföljning genom tillsyn och ge vägledning om avtalens innehåll

Södertälje delar utredningens bedömning att IVO inte ska granska kommunernas avtalsuppföljning. Utifrån perspektivet att motverka oseriösa och kriminella aktörer samt stärka den demokratiska kontrollen över välfärden, anser Södertälje kommun att åtgärder och IVO:s resurser i stället bör fokuseras till den direkta granskningen av privat aktörer och deras omsorg.

Vägledning

Södertälje kommun har inga invändningar, utan ser positivt på att Upphandlingsmyndigheten får i uppdrag att utveckla sitt tidigare framtagna stöd för vård- och omsorgssektorn. Utöver det uppdraget anser kommun att det hade varit värdefullt om Upphandlingsmyndigheten till kommunerna anordnar utbildningsinsatser på området.

9.12 Utreda hur statlig kvalitetsgranskning skulle kunna införas som en ny verksamhetsgren

Granskning i form av tillsyn fokuserad på regelefterlevnad har en viktig funktion och Södertälje kommun ser att sådan tillsyn behövs från IVO, men anser dock att IVO:s nuvarande tillsyn ibland blir för snäv och inriktad på att poängtera vad som brustit eller inte. Södertälje kommun bedömer att IVO:s granskningar skulle kunna bidra med ett större värde för kommunen och i förlängningen för personerna med stöd, om granskningarna bestod av mer dialog och stödjande inslag som bidrar till verksamhetsutveckling och lärande. Av de skälen tillstyrker Södertälje kommun förslaget 9.12.

Boel Godner (S)
Kommunstyrelsens ordförande